Događaj nedjelje

Matuzići, općina Doboj-Jug / MUHAMED TUNOVIĆ

Malo toga smo naučili iz poplava 2014.

Poplave su pogodile pojedine krajeve u našoj zemlji i nanijele velike štete, a u nabujalu Mračajsku rijeku u Begovom Hanu upao je šestogodišnji dječak za kojim se još traga

Piše: **MIRZA DAJIĆ**

Pet godina nakon katastrofalne prirodne nesreće iz maja 2014. godine koja je tada donijela velike poplave i pojavu klizišta, zbog kojih su na stotine porodica ostale bez krova nad glavom, dogodila nam se nova prirodna nesreća. Srećom, ne tolikog intenziteta kao ona iz 2014. Poplave su pogodile neke krajeve naše zemlje.

Najteže je u Prijedoru

Vremenske prilike se normalizuju, rijeke su se vratile u svoja korita. Formiraju se komisije koje će vršiti procjenu nastale štete. Ali, utisak je da gotovo ništa nismo naučili iz maja 2014. U pojedinim gradovima i općinama, istina, urađeno je nešto na prevenciji od poplava, ali očito to nije ni izbliza dovoljno da bi se mještani zaštitili.

Najteža situacija i dalje je u Prijedoru. U poplavama na području ove opštine zaplavljeno je 1.350 domaćinstava, poplavljeno oko 400 kuća, stvoreno šest klizišta i porušen pješački most preko rijeke Sane u Donjoj Dragotinji.

Poplave su nasekirale poljoprivrednike u Sanskom Mostu. Oni su nedavno okončali proljetnu sjetvu i već su primorani da zbrajaju štete

- Oštećenja na ostalim infrastrukturnim objektima biće naknadno utvrđena, rekao je Milenko Đaković, gradonačelnik Prijedora.

Ukinute su vanredne mjere odbrane od poplava. Uspostavljeno je snabdijevanje električnom energijom za sve potrošače u Prijedoru, a počela je i asanacija terena.

Najteža situacija u Zeničko-dobojskom kantonu bila je u Matuzićima u Doboj-Jugu i u Usori gdje je zbog poplava bilo evakuisano nekoliko porodica. Bilo je teško u nekoliko naselja u Tešnju i Maglaju, posebno u Liješnici gdje je 30-ak porodica doživjelo po drugi put da im potpuno poplave kuće i da iznova ostaju bez stvari u koje su ulagali, kao i Novom Šeheru.

- Naš kanton je i 2014. pretrpio najveće štete od poplava. Od tada do danas su uloženi milioni u projekte sanacije šteta, ali to nije dovoljno i potrebno je dosta i vremena i sredstava da popravimo sve što je uništeno. Pričinjene su velike štete na domaćinstvima, privrednim subjektima, infrastrukturi i usjevima. Obišli smo sva poplavljena područja kako bismo pružili podršku stanovnicima i lokalnim vlastima, a Vlada će preko KUCZ-a interventno odobriti po 10.000 KM za svih šest općina koje su bile pogođene vremenskim nepogodama, izjavio je Mirza Ganić, premijer ZDK-a.

Potraga za Ibrahimom

U utorak, 14. maja, šestogodišnji dječak Ibrahim Mešeljević pao je sa biciklom u nabujalu Mračajsku rijeku u Begovom Hanu u općini Žepče. Od tada do danas spasilačke ekipe, službe kantonalne i federalne Civilne zaštite, gorske službe spašavanja iz Žepča i Zavidovića, članovi Sportsko-rekreativnog kluba Bosna iz Zenice, porodica i komšije pretražuju korita ove i rijeke Bosne u koju se Mračajska rijeka ulijeva, tražeći dječaka. Rezultata do zaključenja ovog broja nije bilo.

Uz vremena ramazana

Pjesma "Proro Jurjeviča Ljer

Puškina i Ljermontova mnogo toga pov saosjećanje spram siromašne seljačke R pjesništvo pobuđeno proročanskim obz buntovništvo, pjesme koje su ispjevali o oduševljenje Kavkazom, ali i njihove trag

Piše: **ENES KARIĆ**

Быть может, небеса востока
Меня с ученьем их Пророка
Невольно сблизили.
Možda je nebo sa Istoka
Mene sa učenjem Proroka
Zbližilo tajno.
Ljermontov u pjesmi *Valerik*

ODRASTANJE UZ PRIČE, BAJKE I SKASKE Pjesniku Aleksandru Sergejeviču Puškinu (1799-1837), tragičnoj ličnosti ruskog i svjetskog pjesništva i književnosti, životnom sudbinom i književnim pozvanjem umnogome se pridružuje njegov savremenik Mihail Jurjevič Ljermontov (1814-1841). Moglo bi se reći da je Ljermontov odrastao i književno stasao u sjenama i svjetlima znamenite pojave A. S. Puškina. Mnogo toga ih povezuje: plemićko porijeklo, saosjećanje spram siromašne seljačke Rusije, romantičarsko pjesništvo pobuđeno proročanskim obzorjima, književničko buntovništvo, pjesme koje su ispjevali o "proroku Muhammedu", oduševljenje Kavkazom i motivima koje su otuda preuzeli, ponijeli i transponirali u svoju prozu i poeziju... Napokon, Puškina i Ljermontova povezuju i njihove tragične smrti u dvobojima. Njihova književnost i pjesništvo čitani su u neizbrisivom znaku tih pogibija.

Kako to biva sa dobrom poezijom, pjesma *Prorok* doista se odnosi na Poslanika Muhammeda, ali ona, jednako tako, obuhvata i sve druge autentične "proročke sudbine", pa i sudbine pjesnika koji su (is)pjevali "proročanske stihove"

Prema biobibliografskim studijama i člancima, Ljermontov je rođen u Moskvi 1814. godine. Njegov otac Jurij Petrovič Ljermontov bio je plemićkog porijekla i kapetan u ruskoj vojsci, što ukazuje na relativno dobar imovni status porodice koja je sebi mogla priuštiti zanimanje za kulturu. Majka pjesnika Ljermontova, Marija Mihajlovna, umrla je kad su njemu bile tri godine. O njegovom podizanju brinula se njegova baka, Jelisaveta Aleksejevna Arsenjeva, odgajala ga je na svome imanju u Penzenskajskoj oblasti. Tu je dječak Ljermontov odrastao uz slušanje drevnih priča i bajki (ruski: *сказка*), slušao je o teškom položaju kmetova, o seljačkim bunama. Sve to je, kako tvrdi *Encyclopedia Britannica*, "izvršilo veliki utjecaj na razvoj budućeg pjesnikova karaktera". Kako je Ljermontov kao dijete bio bolešljiv, to je u tri maha vođen u banje i lječilišta na Kavkazu. Tu se u djetinjstvu i dječaštvu susreo sa muslimanima, ali i "egzotičnim krajolicima" Kavkaza, koji su na njega ostavili snažne dojmove.

Kako tvrdi Susan Layton u knjizi *Ruska književnost i imperija: Osvajanje Kavkaza od Puškina do Tostoja*, Ljermontov je kasnije, "kao student Univerziteta u Moskvi (1830-1832), proučavao orijentalnu književnost i filozofiju, slušao je predavanja profesora Boldyreva, ruskog arabiste. Na ovaj način upoznao se sa mišljenjem drevne Arabije i Perzije, tako je za cijeli život zaimao afinitet za istočne odgovore spram misterija sudbine, kako će to (njegov roman) *Junak našeg doba* i pokazati".

PJESNIK KAVKAZA To što je Ljermontov kao dijete boravio na Kavkazu kao da je predodredilo još nekoliko njegovih odlazaka u taj region, kad je stasao u mladića, pohađao gardijsku školu i služio kao vojnik. Tamo su ga slali u rat, na Kavkaz je u dva maha bio i prognan, išao je po kazni kao pjesnik koji je "prokazan" da radi protiv cara Nikolaja I. Vremena provedena na Kavkazu, gdje su se "tada vodile žestoke borbe između Rusa i Čečenaca" (kako kaže Nikola Milošević u predgovoru za roman *Junak našeg doba*), Ljermontov će opjevati u velikom broju svojih pjesama sa motivima uzetim iz toga kraja, o njegovim ljudima, iz vremena strašnih i krvavih ratova itd. U njegovoj pjesmi *Kavkaz* (*Кавказ*), koja mjestimice odaje elegično raspoloženje, kao refren odzvanjaju pjesnikove riječi "Ja volim Kavkaz" (*Люблю я Кавказ*). Baš tamo, na Kavkazu, Ljermontov se sjećao da je još "u svojim ranim godinama izgubio majku" (*В младенческих летах я мать потерял*), kaže on u ovoj pjesmi. Ljermontov ima raskošan ciklus pjesama o Kavkazu, npr. *Čerkezi* (*Черкесы*), *Kavkaški zarobljenik* (*Кавказский пленник*) itd. Ima mišljenja da je ovim pjesmama Ljermontov snažno oponašao pjesnika Lorda Byrona iz njegova ciklusa "istočnjačkih pjesničkih priča". Ljermontovljeva poema *Ismail-beg* (*Измаил-Бей*), možda najsnažnije poetsko ostvarenje iz njegova ciklusa pjesama o

Mihail Jurjevič Ljermontov (1814-1841)

ok" Mihaila montova

vezuje: plemićko porijeklo, Rusije, romantičarsko zorjima, književničko "proroku Muhammedu", gične smrti u dvobojima

Kavkazu, spada u remek-djela ruske književnosti u kojima ima vrlo jasnih mjesta kojima se osuđuje rat koji je Rusko carstvo vodilo na Kavkazu i u okolnim zemljama.

Ovim dolazimo do važnih pitanja u ruskoj književnosti, i u ruskoj kulturi općenito, koja su se često postavljala u devetnaestom stoljeću i imala svoje kontinuiranje u dvadesetom stoljeću. Naime, da li su veliki ruski pjesnici i književnici iz devetnaestog stoljeća opravdavali porobljivačke ratove koje je Rusko carstvo vodilo na Kavkazu i u okolnim zemljama? Nema sumnje da su ovi ratovi bili vođeni uglavnom protiv muslimanskih zajednica i naroda "tamo na jugu, strani svijeta koju je trebalo civilizirati". U vezi s ovom temom već smo spominjali Susan Layton i njezinu knjigu *Russian Literature and Empire, Conquest of the Caucasus from Pushkin to Tolstoj* ("Ruska književnost i carstvo: Osvajanje Kavkaza od Puškina do Tolstoja"), Cambridge University Press, 1994.

Iako svjesna ponekih ambivalentnih mjesta kod mnogih književnika koje obrađuje, Susan Layton izdvaja Puškina, Ljermontova i Tolstoja kao one koji su spram Kavkaza imali poštovanje i nisu se slagali sa osvajačkom politikom carske Rusije. Tako u poemi *Ismail-beg*, Ljermontov rusku vojsku naziva "grabežljivom životinjom". (Ova poema je nakon smrti Ljermontova objavljivana u okljaštrenoj i cenzuriranoj formi, po zvaničnu politiku "nepoćudna mjesta" bila su odstranjivana). Kod Ljermontova i Tolstoja postoje jasna mjesta osude genocida nad narodima Kavkaza. Tolstojevo remek-djelo *Hadži Murat* nenadmašan je primjer takvoga stava.

Susan Layton objašnjava i fenomen tematiziranja tzv. plemenitog divljaka u ruskoj književnosti koja oslovljava Kavkaz. Layton pledira da se u obzir uzmu mnogi faktori koji su saodređivali književne teme i obradu likova. Tadašnje poglede ruskih književnika na Evropu kao i pitanja kojim putem Rusija treba krenuti (da li je npr. misija Rusije u tome da "evropeizira" Aziju itd.), treba imati u vidu kad se raspravlja o islamskim i muslimanskim temama u ruskoj književnosti devetnaestog stoljeća.

Bilo kako bilo, ima velika niska pjesama i stihova gdje se jasno vidi antiratno raspoloženje Mihaila Jurjeviča Ljermontova. Takav stav izražava se posebno u ovim njegovim stihovima iz pjesme *Valerik*:

"Я думал: жалкий человек.
Чего он хочет!.. небо ясно,
Под небом места много всем,
Но беспрестанно и напрасно
Один враждует он — зачем?"
"Pomislih, baš je čovek jadan.
Šta li još hoće?!... Nebo vedro
Sve greje - grejaće i njega,
A on, bez stanka, zalud, štedro
Zlo bljuje, vojuje - zbog čega?"

Tvrde da je Lav Nikolajevič Tolstoj, nakon što je pročitao ove stihove, započeo pisati svoje remek-djelo *Rat i Mir*.

Opći je dojam da Ljermontov u svome pjesništvu zauzima stav da od "islamskog istoka" ili "islamskog juga" ne prijeti nikakva opasnost. On to ističe na nekoliko mjesta u različitim pjesmama, a u ovom pogledu karakteristična je njegova pjesma *Spor*, gdje (kroz usta svoga junaka) kaže: "
- Istoka se ja ne bojim! -
Reče Kazbek prijek -
Tu rod ljudski spi snom svojim
Već deveti vijek."
U istoj pjesmi Ljermontov još kaže:
"Beduini već ne jezde,
Za bitke ne mare,
Pjevaju i broje zvijezde,
Slave svoje stare.
Svud gdje god mi pogled slijeće
Mir i drijemež vlada.
Ne! Taj stari Istok neće
Nikad da me svlada!"

PRIPOVIJEST *AŠIK-KERIB* Ljermontovljeva pripovijest *Ašik-Kerib* (*Ашик-Кериб*), "Čudni zaljubljenik" (*'āšik garīb?*), istaknut je primjer u ruskoj književnosti gdje se poseže za motivima iz muslimanskog folklora i imaginarija. Ruski original ove pripovijesti nosi podnaslov *Турецкая сказка* (Turska bajka). Na hrvatski ju je preveo Grigor Vitez i objavio u Zagrebu davne 1952. godine.

Elem, neki bogati Turčin po imenu Ayak-Aga, "kome je Allah dao mnogo zlata" (*много аллах дал ему золота*), živio je u Tiflisu (Tbilisiju), imao je kćerku jedinicu Magul-Megeri, koja mu bijaše vrednija od zlata. U mjestu gdje je živio bogati otac i lijepa kćerka Magul-Megeri, također je živio i siromašni Ašik-Kerib, koji je imao plemenito srce i dar za pjesmom. Svirao je na sazu i pjevao o drevnim junacima Turkestana, hodao po svadbama gdje je zabavljao bogate i sretne. Na jednoj svadbi susreo je lijepu Magul-Megeri, podudarile su im se zvijezde, zagledali su se i zaljubili. Ali, bilo je malo nade da siromašni Ašik-Kerib dobije ruku bogate ljepotice Magul-Megeri. Kako to obično biva u bajkama sličnim ovoj, priča se razvija istovremeno sa plimom zaljubljenosti koja obuzima dvoje mladih. Međutim, mladićevo siromaštvo pokazuje se kao velika prepreka ovaploćenju njihove ljubavi. Zato se Ašik-Kerib i Magul-Megeri dogovaraju da on ode u svijet sedam godina, da svira i pjeva, da se obamelje kakvim parama, a ona će ga vjerno čekati. Ali, ne dođe li Ašik-Kerib u roku od sedam godina, namkinja Magul-Megeri će se udati.

U bajku stupa Huršud-beg, koji se, također, zagledao u lijepu Magul-Megeri. Slučaj je htio da baš on ispraća na put Ašik-Keriba, ostavlja ga gola i bosa na drugoj strani neke rijeke. Silnik Huršud-beg uzima odjeću Ašik-Keriba, nosi je njegovoj majci sa lažnom viješću da joj se sin utopio u rijeci. Ašik-Keribova majka je povjerovala u vijest o stradanju sina, poručila je djevojci Magul-Megeri da je slobodna. Ali, čestita djevojka je znala za spletke Huršud-bega, nije se dala smesti, znala je da je Ašik-Kerib živ.

> Bajka *Ашик-Кериб* ima iznimno uzbudljiv kraj. Naime, trgovac koji mu predaje zlatnu posudu saopćava mu da je ostalo svega tri dana do isteka roka, to jest onih sedam godina, do kada se treba oženiti sa Magul-Megeri

U međuvremenu kreće odiseja Ašik-Keriba, bajka kaže da je po dalekim mjestima pjevao u slavu i hvalu svoje Magul-Megeri, njegovo pjevanje i sviranje dopalo se mnogima, posebno nekom bogatom paši. Nastupila su dobra vremena, Ašik-Kerib se obogatio. Na drugoj strani bajka pripovijeda kako ga Magul-Megeri čeka u čežnji, po trgovcima šalje zlatnu posudu da je izlože sa svojom robom u istočnim gradovima, e da bi posudu

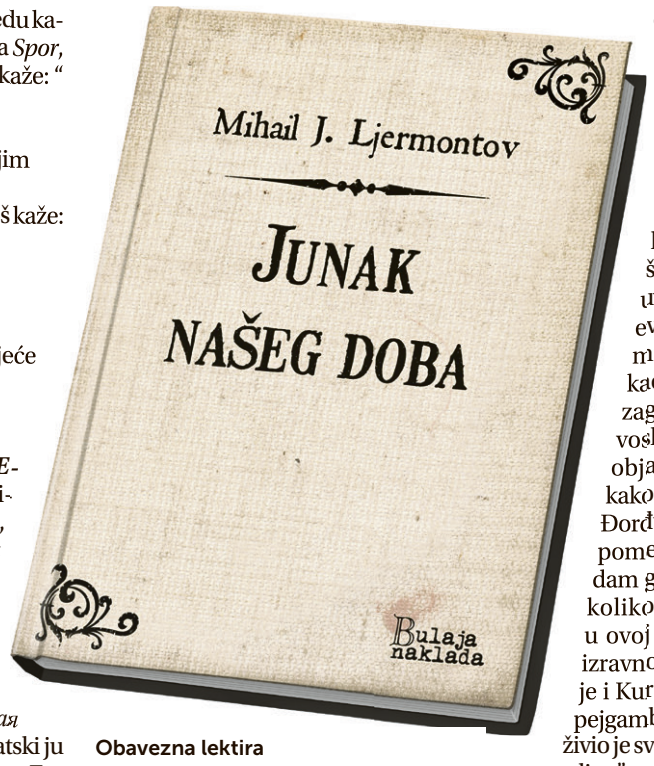

Obavezna lektira

prepoznao njezin Ašik-Kerib. Tako i biva, Ašik-Kerib prepoznaje znake koje mu šalje njegova dragana.

Naravno, bajka *Ашик-Кериб* ima iznimno uzbudljiv kraj. Naime, trgovac koji mu predaje zlatnu posudu saopćava mu da je ostalo svega tri dana do isteka roka, to jest onih sedam godina, do kada se treba oženiti sa Magul-Megeri. Međutim, razdaljina je ogromna, Ašik-Keribu ne pomažu ni dobri atovi da na vrijeme stigne do svoje drage. Na scenu stupaju provjerena čuda, stara i dobra. Ašik-Keribu u pomoć priskače dobri čovjek – evlija na bijelom vrancu. Zapovijeda Ašik-Keribu da zatvori oči, te ga tako, sve u sretnom zbudu koje se neposredno zbiva, prebacuje prvo do Erzuruma, potom do Karsa, te napokon do Tbilisija. Dakako, bajka ima sretan završetak, Ašik-Keribova majka biva izliječena od sljepila koje ju je zadesilo ima tome već sedam godina, baš koliko je njezin sin boravio u bijelom svijetu. Također, Ašik-Kerib odlazi na veliku svadbu u Tbilisi gdje njegovu pjesmu, u zadnji čas, prepoznaje lijepa Magul-Mageri, koja od sebe baca nož i otrov (koje je bila pripremila u slučaju da se mora udati za Huršud-bega). Napokon, sam Huršud-beg povinovao se da, na samoj njegovoj svadbi, Magul-Megeri pođe sa svojim Ašik-Keribom. Štaviše, Huršud-beg sve pripisuje sudbini, kaže:

"...знай: что написано у человека на лбу при его рождении, того он не минует".

"...znaj da ono što je zapisano na čovjekovom čelu, kad se rodio, čovjek ne može izbjeći!"

Na ovom mjestu vidimo izravan utjecaj *Hiljadu i jedne noći* na ovu bajku. Naime, neke priče *Hiljadu i jedne noći* imaju motiv koji ukazuje da je "čovjekova sudbina zapisana baš na njegovom čelu".

U svojoj ruskoj redakciji ove bajke Ljermontov je sačuvao njezino muslimansko ruho, aromu i osjećanje. Na nekoliko mjesta junaci ushitno kliču: "Allahu svemogući" (*Аллах всемогущий*)! Također, tajanstvenu ličnost iz islamske profetologije, vječno živog čovjeka (Hidra/Ilijasa ili "Vječnika" – kako bi kazao rahmetli Nedžad Ibrišimović) Ljermontov uvodi u ovu bajku kao evliju, odnosno spominje Hidra/Ilijasa kao *Хадерилиаз*, ali u zagradama (radi pravoslavnog čitateljstva) objašnjava da se radi, kako on tvrdi, o svetom Đorđu (*св. Георгий*). Napomenimo da onih "sedam godina", koje se nekoliko puta ponavljaju u ovoj bajci, imaju svoje izravno porijeklo iz Biblije i Kur'āna. Naime, i sam pejgamber Jusuf (Josif) doživio je svojih "sedam rodnih godina".

PJESMA *PROROK* (*ПРОРОК*) Prema *Enciklopediji Britanici*, pjesma *Prorok* (*Пророк*) posljednje je djelo koje je Ljermontov napisao ("his last work"). Na ovoj dionici eseja dobro je postaviti pitanje: Da li Mihail Jurjevič Ljermontov ovom divnom pjesmom ukazuje isključivo na Poslanika Muhammeda? Ili je, pak, riječ o svakom starozavjetnom proroku ili, šire gledano, prorocima u dugom nizu semitskog monoteizma, kojeg opečaćuje Poslanik Muhammed? Kako to biva sa dobrom poezijom, pjesma *Prorok* doista se odnosi na Poslanika Muhammeda, ali ona, jednako tako, obuhvata i sve druge autentične "proročke sudbine", pa i sudbine pjesnika koji su (is)pjevali "proročanske stihove". Nema sumnje, ovom pjesmom Ljermontov je neskriveno htio da se natječe sa istoimenom pjesmom svoga pjesnika-uzora, Puškina. Kritika je ocijenila da je Ljermontov svojom pjesmom *Prorok* stao rame uz rame sa Puškinom.

Ljermontova kuća u Pjatigorsku

Nadalje, u svome velikom književnom opusu Ljermontov je volio spominjati ne samo Poslanika Muhammeda (što je učinio na nekoliko mjesta) već se različitim povodima vraćao i drugim sadržajima i motivima (iz) islama. Primjera ima mnogo. Naprimjer, u pjesmi *Terekovi darovi* (*Дары Терека*), Ljermontov opisuje nekog čovjeka koji poklanja poseban dar ("Kabardinca s bojnog polja") na kojem je "ajet Kur'āna svetoga, jednog stiha zlatna slika" (*Из Корана стих священный, Писан золотом на них*).

Vratimo li se pjesmi *Prorok*, Ljermontov u njoj pjeva o zavidnosti koja se javlja prema "misiji proroka", javno mnijenje okreće se protiv njega, on biva ismijavan (tema "ismija/va/nog proroka" jeste opće mjesto u mnogim književnostima svijeta). Nadalje, Ljermontov oslovljava temu organske veze između "istine i ljubavi" koju propovijeda prorok:

"Počeh da propovijedam ljubav
I čiste istine učenje,
Al' ljudi, kao da sam gubav,
Zaprijetili su mi mučenjem."

Slijedimo li Ljermontova, on opisuje kako Božiji poslanik (ili "prorok") traži izlaz, njegovo je pribježište osama u pustinjama gdje ga prihvataju zvijezde i beskraj, gdje ispraća "sutone i svitanja". Također, pojava "proroka" u gradu predmet je poruge od strane već etabliranih nositelja stare religije i *uhodane istine*. Sve o čemu Ljermontov pjeva u pjesmi *Prorok* moguće je vrlo lahko detektirati u biografijama koje su napisane o Poslaniku Muhammedu. Naročito se to odnosi na zlobno raspoloženje koje su prema njemu imali stariji ljudi (uvijek neskloni da prime vjeru *novoga proroka*!), koji su od njega odvraćali djecu. (Ljermontov ovim oslovljava "starije naraštaje" i "mlađe naraštaje", efektno kontrastira njihove odnose prema Božijim glasonošama). Pjesma se i završava tako što monasi starog poretka (i stariji ljudi) govore "mladom svijetu" kako "prorok" nije uspio, kako on sada, eto, gradom hoda kao sumanuta osoba koju svi preziru. Vrlo je moguće da je ovo izravna aluzija na putovanje Poslanika Muhammeda u Taif, gradić istočno od Mekke, gdje je namjeravao da se obrati svijetu, ali u tome je bio spriječen tako što su stariji stanovnici toga grada navratili djecu i svjetinu da na njega bacaju kamenje. Dakako, prema Ljermontovu, najteže je "proroku" bilo to kad je vidio da ga ne prihvataju njegovi bližnji:

"В меня все ближние мои
Бросали бешено каменья."
"Al' tad su stali bližnji moji
Kamenje bijesno bacat na me."

Poželimo na kraju da tematiziranje islama u ruskoj književnosti, ta kod nas uveliko nepoznata, ili barem zanemarena stvar, dobije više književne i znanstvene pažnje. Ove riječi ispisujemo s nadom da oni koji su za obradu ovih tema školovani i kompetentni, prionu ponovnom listanju veličanstvenih djela ruske književnosti i da nam tako raskriju *poetiku islama* i načine na koje se ona uzavičajila u ruskom pjesništvu. (...)

(Napomena: prijevode pjesama Mihaila Jurjeviča Ljermontova uglavnom smo preuzeli sa stranice: http://wwwbloggercomprofile1704280558878634.blogspot.com/2011/10/mihail-jurjevic-ljermontov.html)

PROROK

Otkako mi je vječni sudac
Sveznanje dao svog proroka,
U očima ja ljudi čitam
Stranice zlobe i poroka.
I objavljivat ljubav stadoh,
Nauk pravi Istine same,
Al tad su stali bližnji moji
Kamenje bijesno bacat na me.
I pepelom tad posuh glavu,
Iz grada bježah ja skitnica,
U pustinji otada živim
Na božjoj hrani kao ptica.
Čuvajuć zavjet Iskonskoga
Tu sva me bića slušat znaju,
I same zvijezde slušaju me,
Dok radosno trepereć sjaju.
A kada opet užurbano
Ja probijem se bučnim gradom,
Starci uz osmijeh samoljublja
Potomstvu zbore svome mladom:
"Gledajte: to je primjer za vas!
On ohol bješe, ne htje s nama;
Budala, htjede uvjerit nas
Da Bog mu zbori na usnama!
Gledajte, djeco, sad na njega!
Kako je tužan, glednite ga!
I blijed, i slab, i gô, i bijedan,
I kako svaki prezire ga!"

Lale nisu dovoljne

Kuda idu lale

Za približno 400 godina uzgajanja lala, Nizozemci su proizveli preko 15 skupina familija tulipana i hiljade različitih sorti ovog cvijeta

Piše: **NADA ZDRAVIČ**

Znate li šta je metonimija: to je kad kažete da ste popili čašu himbera, a popili ste njen sadržaj, a ne čašu, jer da ste popili čašu, bila bi najgorča žuč, i kraj svijeta. Tako je i sa tulipanima: riječ potiče od turske riječi *tülbent*, koju je turski preuzeo od perzijskog *dulband*, što znači turban. Turci su nosili ovaj cvijet zakačen za turban, i odatle mu ime.

Tako je 'lala' na perzijskom, i 'lâle' na turskom, stigla i kod nas. Ali da se zna, domovina i majka lala je Turska, a Nizozemska se diči – tuđim laticama.

Simbol obnove i plodnosti

U XVI stoljeću u Konstantinopolju, gradu svih gradova, bogatuni se opasno takmiče čije će lale prpošno zauzeti viđenija osjenčena mjesta njihovih vrtova. Lala je simbol obnove i plodnosti, apetiti rastu, dobar glas se daleko čuje i cvijet vrlo brzo migrira u Nizozemsku – danas zvanu 'zemlja tulipana'. O tome šta se onda dogodilo sa (i našim baštenskim) nepretencioznim cvijetom, najbolje je pogledati u prekrasnom filmu "Groznica tulipana" (2017) sa Aliciom Vikander, onom što je dobila Oscar za sporednu ulogu u filmu "Dankinja". Radnja se dešava u Amsterdamu XVII stoljeća, gdje jedna nedužna lukovica tulipana spašava život, društvenu poziciju i strastvenu ljubav dvoje mladih. Ko bi rekao, ali tako je bilo. Da bi pobjegli od moćne parali-šape muža-trgovca, sirota Sophia (Alicia Vikander), silom u braku iz računa, i njena ljubav, siromašni mladi slikar, rizikuju sve i upuštaju se u trgovinu lukovicama tulipana: u Nizozemskoj je vrijeme 'tulipomanije'.

> Prva je lala proklijala i uzrasla 1595. u sjenovitom, botaničkom vrtu u neposrednoj blizini Sveučilišta Leiden

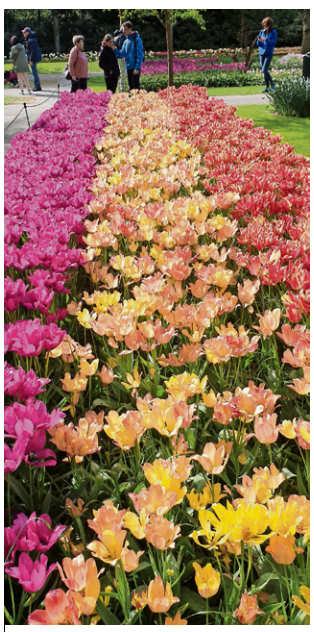
Udružena ljepota

Cvijet je bio tako rijedak, tako enigmatičan&privlačan, da su ljudi gubili razum, samo da bi ga imali. I moćni i siromasi trošili su i posuđivali cijela bogatstva da se domognu obećavajućih lukovica, čije su cijene vrtoglavo rasle. Prvo prugasti tulipani, pa bijela lala – pobrkali su sve račune. Zabilježeno je da su se neki rastali i od pameti, kao čuveni Carolus Clusius (1526-1609), upravitelj Carskog vrta Maximiliana II u Beču. A u Nizozemskoj tog doba, kao nikad prije, cvjetaju gospodarstvo, kultura i umjetnost. Umjetničke slike obiluju laticama purpurnim i bijelim, i padne odluka: lala postaje zaštitni znak, amblem tadašnje Republike Ujedinjenih provincija. Svi, kolektivno i pojedinačno, gaje pravu strast prema nemuštom, a u njihovim očima elokventnom cvijetu, koji je postao moneta za razmjenu.

Zamišljena gospođa zavodljivih leđa

Možemo se prisjetiti i Corneliusa van Baerle, lika liječnika i botaničara iz romana Alexandre Dumas, koji opsjednuto sanja kako napraviti 'crni tulipan'. Do te mjere da je nedužna lala, žrtva svoje popularnosti, izazvala neslućenu gospodarsku krizu 1637. Fenomen koji je u povijesti zabilježen pod nazivom 'tulipomanija'. A znamo čim je manija, sve je naopako. Cvijet izazvao